

SLOVENSKÁ FILHARMÓNIA

74. koncertná sezóna 2022/2023

POPULÁRNY CYKLUS

Cyklus C

18. 05. 2023 / štvrtok / C6

Koncertná sieň Slovenskej filharmónie / 19.00 h

SLOVENSKÁ FILHARMÓNIA

MARTIN LEGINUS *dirigent*

BOŽIDARA TURZONOVÁ *recitátorka*

Antonín Dvořák (1841 – 1904)

Vodník, symfonická báseň, op. 107 20'

Polednice, symfonická báseň, op. 108 14'

Holoubek, symfonická báseň, op. 110 20'

Zlatý kolovrat, symfonická báseň, op. 109 26'

Karel Jaromír Erben (1811 – 1870)

Kytice

Vodník

Polednice

Holoubek

Zlatý kolovrat

September 1892. Prístav v Brémach. Antonín Dvořák spolu so svojou manželkou, dcérou Otíliou a synom Antonínom nastupuje na loď smerujúcu do Nového sveta. Predstavitelia stále rýchlejšie sa rozvíjajúcich severoamerických miest vnímali potrebu budovať kultúrnu identitu kozmopolitnej spoločnosti. Svoj pohľad upriamili na starý kontinent, kde dozrievalo umeniu holdujúce 19. storočie, pričom popredné autority hudobnej obce boli na vrchole svojich tvorivých síl. Dvořák ako medzinárodne úspešný a rešpektovaný skladateľ bol požiadaný riaditeľkou Národného amerického konzervatória v New Yorku Jeannette Thurber, aby sa stal jej pokračovateľom na vedúcej pozícii inštitúcie. Jeho úlohou bolo vďaka svojim skúsenostiam renomovaného umelca pozdvihnúť úroveň hudobnej kultúry a zároveň prispieť ku skvalitneniu pedagogického procesu. Po prvotnom váhaní ponuku prijal a v septembri v roku 1892 odplával cez Atlantický oceán smerom k americkej pevnine. Viacerí predstavení hudobnej obce tejto krajiny dúfali, že Antonín Dvořák svojím príchodom nastolí základy národného štýlu. Tá si ale napokon žila svojím životom a prví skladatelia tzv. americkej hudby vzišli z radov jej obyvateľov. Napokon, etablovaný umelec, pevne ukotvený v spevavej hudbe svojho národa, ani žiadnym zásadným spôsobom netlačil na jej vytvorenie. Áno, Nový svet ho očaril. Bezprostrednosť černošských gospelov, spontánnosť postupne formujúceho sa jazzu, rýchlo rastúce mestá, ako aj rázovitost pokojnejšieho vidieka. Všetky tieto podnety včlenil do svojho vrúcneho rukopisu, plného spevných melódií, harmonicky sýtych vyznení a farebnej inštrumentácie. Aj napriek krátkemu, len dvojročnému pôsobeniu zanechal v krajine silnú stopu. Nejednen skladateľ formujúci sa v Amerike nadviazal na jeho poetiku. Asi najvýraznejšie černošská skladateľka Florence Price, ktorej ako prvej afroameričanke uviedlo skladbu profesionálne teleso. Jej symfonické diela oplývajú inšpiračnými nuansami tvorby nielen Dvořáka, ale aj ďalších európskych klasikov, Piotra Iljiča Čajkovského či Johanna Brahmsa.

Dalo by sa povedať, že poetika Antonína Dvořáka vždy oplývala istou mierou nekonvenčnosti. Nie vždy sa zásadovým spôsobom držal dobových pravidiel. Práve ich prekročením nadobudol osobitosť vlastnej výpovede. Rýchlo rozvíjajúce sa mesto New York podnecovalo tvorivú myseľ skladateľa. V jeho hudobnej imaginácii sa popri každodenných povinnostiach riaditeľa rodili zárodky jeho najslávnejších diel, *Sláčikových kvartet č. 13 a 14*, *Symfónia č. 9 e mol Novosvetskej*, ktorej premiéra zožala veľký úspech ešte na americkom kontinente.

Naopak, klenot violončelovej literatúry, *Koncert h mol*, bol dokončený až po návrate do rodnej zeme. Podobne ako v predchádzajúcich dielach, aj v ňom je počuteľná Dvořáková spätosť s domovom. Jeho neochvejné narážky na spontánnu muzikalitu domoviny sú v týchto dielach zakódované ako nepatrné pozdravy z Nového sveta. Po svojom príchode do rodných Čiech sa naplno poddal túžbe reflektovať vo svojej vysoko umelecky hodnotnej hudbe osobitosť folklóru svojej krajiny. Podnietil ho k tomu zrejme najlepší možný zdroj inšpirácie aký mal k dispozícii, jediné autorské dielo zberateľa českej ľudovej slovesnosti, Karla Jaromíra Erbena. Práve jeho slávna zbierka epickej poézie *Kytice*, odvolávajúca sa na národné sužety, sa stala základom pre sériu piatich symfonických básní. Prvé štyri sú vyslovene zhudobnením krutých Erbenových príbehov, piata sa im vymyká nielen naratívom, ale aj charakterom buditel'skej oslavnej hrdinskej epeje.

Dvořák počas svojej kariéry nevyhľadával žáner symfonickej básne. Naopak, po boku priateľa Johanna Brahmsa patril medzi najváženejších predstaviteľov tzv. absolútnej hudby, resp. hudby absolútnych foriem. Vo svojej hudbe sa nesnažil zobrazovať či opisovať niečo konkrétne. V tomto období sa totižto polemizovalo zo strany autorít o opodstatnenosti hudby a jej možnostiach vyjadriť niečo konkrétne. Postupne sa na jednej strane vyprofilovali zástancovia programovej hudby a na strane druhej prívrženci tej absolútnej. Sám Dvořák nikdy neinklinoval k programovým tendenciám. Nemožno mu ale uprieť tlmočenie osobného bohatého vnútorného prežívania vo svojich opusoch. Je preto zaujímavé sledovať jeho rozhodnutie pre žáner programovej hudby len tesne po jeho návrate z cudziny.

Umelecké autority 19. storočia sú povestné svojou enormnou snahou o kodifikovanie niečoho, čo ich ako národné spoločenstvo, ktorého sú súčasťou, môže identifikovať na bohatej kultúrnej mape Európy. Preto siahajú po národných sužetoch, národných hrdinoch, po literárnych predlohách autorov apelujúcich na kultúrne povedomie spoločenstva. Práve preto bol Karel Jaromír Erben ako český spisovateľ, básnik, prekladateľ, literárny historik a najmä zberateľ českých ľudových piesní a rozprávok najvhodnejším kandidátom pre zrealizovanie Dvořákových kompozičných snáh. Rozhodnutie sa pre tvorbu jedného z najdôležitejších predstaviteľov českého romantizmu v literatúre nebolo len prvoplánovým vzplanutím, ale výsledkom skladateľovho dlhodobého záujmu o jeho ikonické dielo *Kytice*.

Krvavé príbehy, plné mágie a nadpozemských bytostí, odzrkadľujú krehkosť ľudských vzťahov a úplne na kosť odkrývajú charaktery ľudí a zákutia ich duší. Protipólne postavy prichádzajú do konfliktov plných brutality s časťtým nešťastným koncom. Polemika o vine a treste vždy poukazuje na krutosť neprimeraného osudu, ktorému musí protagonista vzdorovať sám, odstrihnutý od spoločnosti. Charakteristickým znakom Erbenovej zbierky je postava matky, resp. hlavná postava ženy. Najdôležitejším vzťahom, je podľa neho vzťah matky a dieťaťa, od ktorého sa odvíjajú všetky ďalšie interakcie v živote človeka. Práve jeho narušením dochádza k nekompromisným stretom s nespravodlivosťou osamoteného jedinca vo víre sveta. Dramatický náboj textu pretavil do formálnej stránky vďaka veľkému počtu dialógov urýchľujúcich dej a úspornému jazyku zvyšujúcemu napätie.

V kontexte symfonickej básne je vždy dôležitá nosnosť výpovede literárnej, resp. príbehovej predlohy. Erbenove verše doviedli Dvořáka k ich svojráznemu uchopeniu. Podstatnú časť tematického materiálu vybudoval na rytmickom základe veršov, vďaka čomu je možné viaceré pasáže v partitúre priamo podložiť textom, ktorým boli inšpirované. Na tú dobu išlo o mimoriadne originálny prístup vymykajúci sa zo zaužívaných konvencií písania programovej hudby. Zároveň treba podotknúť, že Erben bol skôr zberateľom ako tvorcom. Vo svojom jedinom autorskom diele *Kytice* využíva gnómický verš oplývajúci neobmedzenosťou a mimočasovosťou. Zrejme aj vďaka tomu, že jeho verše neboli prísne viazané básnickou stopou či prozodickým systémom, sú plné autentického prežívania krutosti osudu jednotlivých protagonistov. Aj Antonín Dvořák vo svojich štyroch symfonických básňach, inšpirovaných Erbenom, otvára svet rozmanitých hudobných imaginácií, zmyslovosti, fantastických príbehov, spontánneho vnímania a zvukomalebnosti plnej detailov. Vďaka asketickému nasledovaniu textov dosiahol osobitý kolorit melodiky a zároveň aj krehkú drobnokresbu všetkých nálad a ich kontrastov. Zároveň poetizuje brutalitu Erbenovej literárnej predlohy, prameniacej v ľudovej slovesnosti.

Symfonická báseň ***Polednice, op. 108*** je plná orchestrálnych farieb umocňujúcich dramatický príbeh, vyobrazuje bytosť slovanskej mytológie „*poludňajšieho démona*“, trestajúceho ľudí unášaním ich detí. Dej začína pohrožením matky synovi, že ak nebude počúvať, príde si poňho Poludnica. Neposlúchnutím dieťa privoláva čarodejnicu dožadujúcu sa dieťaťa. Matka, vydesená jej príchodom urputne zovrie svoje dieťa a zamdlie. Keď sa otec vráti

domov nájde matku v bezvedomí a udusené dieťa v jej náručí. Hrozivý nárek otca uzatvára príbeh krutej rozprávky. Podobnou krutosťou predlohy sa vyznačuje aj príbeh ďalšej symfonickej básne **Vodník, op. 107**. Jazer-
ný škriatok šijúci si odev na svadbu očakáva nevestu, ktorú by si mohol vziať. Medzitým matka, vystrašená predzvestou vo sne, varuje svoju dcéru aby sa nepribližovala k jazeru. Napriek týmto varovaniam odíde ako posadnutá k jazeru prať bielizeň. Padá do vody, stáva sa nastávajúcou vodníka, ktorému porodí syna. Spievaním uspávanky rozzúri vodníka, no zároveň ho uprosí o návštevu svojej matky pod hrozbou troch podmienok. Tie nespĺní a aj napriek krásnemu stretnutiu so svojou matkou plného lásky a nehy nachádza ako trest na prahu dverí telíčko svojho mŕtveho dieťaťa s oddelenou hlavou. Aj keď v samotnej predlohe sa tento obraz nevyskytuje, Dvořák zobrazil postupným decrescendom postupne miznúceho vraha, vodníka, v tmavom jazere. Je to dôkaz toho, ako Dvořák dokázal citlivo a umne pretaviť do hudby vyústenie predlohy pridaním vlastných dojmov a pocitov z tragického príbehu. Pre zmenu posledná symfonická báseň **Holoubek, op. 110** pojednáva o ťarche zločinu protagonistky. Žena otrávi svojho manžela. Na pohrebe predstiera smútok, no krátko na to sa okázalým spôsobom vydá za iného. Jedného dňa začne na hrob mŕtveho manžela sadáť holubica spievajúca smutnú pieseň, čím pripomína vinu vypočítavej manželke. Pod ťarchou svedomia si napokon siahne na život a zomiera.

Symfonická báseň **Zlatý kolovrat, op. 109** je odrazom krutého príbehu siroty Dorničky, do ktorej sa zamiluje kráľ počas svojej cesty vidiekom. Požiada jej macochu, aby ju priviedla do hradu. Poslúchne, avšak cestou na hrad so svojou dcérou podobajúcou sa Dorničke, budúcu kráľovu nevestu zavraždia. Odseknú jej nohy, ruky a vyrežú oči. Ponechajú si ich, a ostatné torzo pochovajú. Nevlastná dcéra za zhostí úlohy Dorničky tak dôverne, že sa s ňou kráľ ožení, no hneď po svadbe je povolaný do boja. Zaznieva nová svadobná téma vo veľmi redukovanej podobe, ktorá sa naplno rozvinie až na konci príbehu. Medzitým totižto miestny pustovník nájde pozostatky Dorničky. Vďaka svojej preľižanosti donúti jej nevlastnú sestru zrieť sa chýbajúcich častí jej tela. Nohy získa výmenou za zlatý kolovrat, ruky za zlatú palicu a oči za zlaté vreteno. Oživením Dorničky, návratom kráľa z bitky a najmä potrestaním dvoch vypočítavých vrahýň, zlatý kolovrátok naplnil svoj účel, mizne, a už nikdy viac ho nie je vidieť ani počuť.

Symfonické básne Antonína Dvořáka sú plné sugescií, hrozivých obrazov, ako aj plné lyriky a nehy. Citlivo vedie

za ruku protagonistov krutých príbehov a ich osudy zveruje systému orchestru slúžiacemu ako médium tlmočenia ich osudov. Jeho mimoriadny cit pre vyjadrenie emócie a náladového náboja sa odzrkadľuje v celom naratívne jednotlivých symfonických básní. Sám poslucháč poznaním týchto príbehov dokáže cítiť utrpenie Dorničky a jej následný návrat do života, prežívať strach matky a utrpenie otca zapríčinené Polednicou, vnímať horko-sladké stretnutie matky a dcéry pod dohľadom Vodníka, ako aj prežiť katarziu s nevďačnou vrahyňou usvedčenej Holoubkom. Aj za tou najväčšou tmou a zlom sa niekde skrýva lúč svetla. A presne o tom je Dvořáková dráma. Odhalí ju v plnej sile, akoby nebolo úniku, no niekde v diaľke sa zaskvie nádej.

Päť symfonických básní predstavuje vrchol symfonickej tvorby českého veľikána. Následne sa ponára do tajov opery. *Čert a Káča*, komická opera v troch dejstvách je predzvestou *Rusalky* a *Armidy*, tragických opier pomyselné uzatvárajúcich prínos geniálnej tvorivej mysle pokorného človeka.

Mária Gavalová

MARTIN LEGINUS

Študoval na Konzervatóriu v Bratislave (Z. Bílek) a na VŠMU (O. Lenárd). Od roku 2006 pôsobí v Slovenskom národnom divadle, v roku 2023 sa stal riaditeľom Opery SND. V rokoch 2013 – 2016 bol hudobným riaditeľom Štátnej opery v Prahe. V sezóne 2015/2016 bol hlavným hosťujúcim dirigentom Pražského komorného orchestra. Dirigoval v koncertných sálach ako viedenský a berlínsky Konzerthaus a na významnej japonskej scéne Bunka Kaikan v Tokiu. V októbri 2015 absolvoval úspešné japonské turné so Štátnou operou Praha, kde dirigoval 20 predstavení Verdiho opery *La traviata*. V rokoch 2018–2020 bol stálym hosťujúcim dirigentom Štátneho komorného orchestra Žilina.

Martin Leginus dirigoval opery *Orfeus a Eurydika*, *Carmen*, *Čarovná flauta*, *Barbier zo Sevilly*, *Dvaja Foscari*, *Macbeth*, *La traviata*, *Aida*, *Nabucco*, *Otello*, *Simon Boccanegra*, *Rigoletto*, *Falstaff*, *Don Carlo*, *Hänsel und Gretel*, *Sedliacka česť*, *Komedianti*, *Madama Butterfly*, *Bohéma*, *La Rondine*, *Manon Lescaut*, *Tosca*, *Il Tabarro*, *Gianni Schicchi*, *Suor Angelica*, *Predaná nevesta*, *Rusalka*, *Martin a Slnko*, *Svätopluk* a balety *Labutie jazero*, *Spiaca krásavica*, *Luskáčik*, *Spartakus*, *Ivan Hrozný*, *Romeo a Júlia*, *Sylfida* a *Giselle*. Spolupracoval s radom významných sólistov, ako sú Leo Nucci, Ferruccio Furlanetto, Simon Keenlyside, José Cura, Anna Samuil, Jana Kurucová, Pavol Bršlík, Adriana Kučerová, Sergej Larin, Dalibor Jeniš, Eva Hornyáková, Peter Mikuláš, Eva Urbanová, Štefan Kocán a i.

Za naštudovanie opery *Rusalka* vo Veľkom divadle v Poznani je Martin Leginus toho roku nominovaný v kategórii dirigent na cenu Jan Kiepura Theater Music Awards.

BOŽIDARA TURZONOVÁ

Od detstva navštevovala dramatický krúžok, pôsobila v detskej rozhlasovej družine a venovala sa hre na klavíri. Študovala na VŠMU v Bratislave, ktorú úspešne absolvovala v roku 1963. Po absolutóriu sa stala členkou SND, kde pôsobí dodnes. V súčasnosti hostuje v trnavskom Divadle Jána Palárika. Okrem toho pracuje v rozhlase, vo filme a v dabingu, učí herectvo. V minulosti bola i predsedníčkou výboru Art Filmu, je čestnou riaditeľkou medzinárodného filmového festivalu Cinematik Piešťany. Od roku 1984 vyučovala na bratislavskej VŠMU a od roku 1999 pôsobila ako dekanka na Akadémii umení v Banskej Bystrici. Je herečkou širokého výrazového rozsahu, množstva divadelných i filmových postáv.

Božidara Turzonovová vytvorila aj desiatky veľkých postáv v televíznych filmoch, inscenáciách a seriáloch ako Hájnikova žena (1971), Adam Šangala (1974), Vivat Beňovský (1975), Buddenbrookovci (1976), Doktor Jorge (1978), Božská Ema (1979), Medzi nami (1983), A čo ja miláčik? (1986), Mesto Anatol (1987), Prstene pre dámu (1999), Zostane to medzi nami (2003), Zborovňa (1999), Letisko (2007), Vratné lahve (2007) a i.

SLOVENSKÁ FILHARMÓNIA

bola založená v roku 1949. Pri jej umeleckom zrode stáli dve významné osobnosti medzinárodného hudobného života Václav Talich (1949 – 1952) a Ľudovít Rajter (1949 – 1976). Na umeleckom profilovaní orchestra sa podieľali ďalší šéfdirigenti – Tibor Frešo, Ladislav Slovák, Libor Pešek, Vladimír Verbickij, Bystrík Režucha, Aldo Ceccato, Ondrej Lenárd, Jiří Bělohlávek, Vladimír Válek, Peter Feranec, Emmanuel Villaume a James Judd. Ako stáli hosťujúci dirigenti pôsobili v Slovenskej filharmónii v rokoch 2007 – 2018 Leoš Svárovský, 2011 – 2019 Rastislav Štúr a v sezóne 2018/2019 Petr Altrichter. Od sezóny 2020/2021 sa postu šéfdirigenta ujal Daniel Raiskin.

Z množstva hosťujúcich dirigentov je potrebné uviesť osobnosti svetového mena ako J. Ferencsik, W. Rowicki, V. Smetáček, K. Ančerl, F. Konwitschny, A. Jansons, V. Neumann, H. Abendroth, A. Pedrotti, Sir E. Goossens, Sir M. Sargent, R. Benzi, K. Masur, Sir Ch. Mackerras, C. Zecchi, S. Baudo, C. Abbado, K. Sanderling, Z. Košler, R. Muti, K. Richter, K. Kondrašín, L. Segerstam, A. Lombard, S. Celibidache, T. Sanderling, a mnohí ďalší, ale i skladateľov-interpretov vlastných diel ako J. Martinon, K. Penderecki a A. Chačaturian.

Medzi najvýznamnejšie udalosti sezóny 2022/2023 patria zahraničné účinkovania v koncertných sálach vo Švajčiarsku (Murten) so sólistami Hemsing Eldbjørg a Anatolom Tothom a Rakúsku (Viedeň) s Alexeiom Volodimom. Na záver sezóny vycestuje orchester SF spolu so šéfdirigentom D. Raiskinom a L. Svárovským na turné do Japonska, sólistami budú klaviristka Olga Scheps a violončelista Tatsuki Sasanuma.

BUDÚCI PROGRAM

23. 05. / ut / K6

Malá sála SF, 19.00

Vstupenky 13 €

ZUZANA NIEDERDORFER *klavír*

Schumann / Schubert

04. 06. / ne / O4

Koncertná sieň SF, 16.00

Vstupenky 10 €, 7 €

MAREK VRÁBEL *organ*

Borzík / Vierne / Franck / Guilmant

08. 06. / št / D8 _ 09. 06. / pia / E8

Koncertná sieň SF, 19.00

Vstupenky 16 €, 13 €

SLOVENSKÁ FILHARMÓNIA

DANIEL RAISKIN *dirigent*

TATSUKI SASANUMA *violončelo*

Smetana / Dvořák / Glazunov

Milí abonenti a návštevníci koncertov Slovenskej filharmónie,
ďakujeme za vašu priazeň v 74. koncertnej sezóne 2022/2023.

Tešíme sa na vás v nadchádzajúcej jubilejnej 75. sezóne, v ktorej vám opäť ponúkneme celé spektrum hudobných podujatí a stretnutí s našimi telesami a domácimi aj zahraničnými hosťujúcimi umelcami. Ak máte záujem navštevovať naše koncerty pravidelne, staňte sa aj vy našimi ABONENTMI.

Počas jesene si môžete zakúpiť finančne zvýhodnenú ABONENTKU na niektorý z koncertných cyklov SF, prípadne zvoliť si svoj výber koncertov. ABONENTKA má mnoho výhod – sériu koncertov si zakúpite ešte pred sezónou s výraznou finančnou zľavou, vyberiete si svoje miesto v koncertnej sieni a získate ďalšie bonusy. Výmena abonentiek (prednostný predaj) pre abonentov aktuálnej sezóny sa začne koncom augusta 2023.

Sledujte www.filharmonia.sk, kde vás vždy aktuálne informujeme.

Hlavný partner

Partneri

Mediálni partneri

Slovenská filharmónia
Medená 3
816 01 Bratislava
Slovenská republika
www.filharmonia.sk

Pokladnica Slovenskej filharmónie

Reduta, Nám. Eugena Suchoňa 1, Bratislava
otvorená v pracovných dňoch
po 09.00 – 14.00, ut – pia 13.00 – 19.00
a hodinu pred koncertom v mieste jeho konania

Rezervácie

tel.: +421 2 20 47 52 33

+421 2 20 47 52 93

e-mail: vstupenky@filharmonia.sk

online predaj a rezervácie vstupeniek

www.filharmonia.sk, www.navstevnik.sk

Predaj vstupeniek aj v sieti Ticketportal

Slovenská filharmónia je štátna príspevková
organizácia Ministerstva kultúry SR

Slovenská filharmónia vyhotovuje obrazové
snímky a zvukové a zvukovo-obrazové
záznamy z koncertov a je oprávnená ich použiť
primeraným spôsobom na umelecké účely.

